

Горан С. Јовић\*

## НЕКИ АСПЕКТИ ТУРИЗМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

**Извод:** У раду се анализирају неки аспекти у туризму Републике Српске. У првом плану налазе се бањски и планински туризам, али повољни услови постоје и за развој манифестационог, ловног, руралног и транзитног туризма.

**Кључне ријечи:** туризам, туристички потенцијали, Република Српска.

**Abstract:** In this paper the author analyzes some aspects in tourism in the Republic of Srpska. In this foreground, the author puts thermal and mountain resorts. The favorable conditions exist for the events tourism, hunting, rural, and transit tourism, too.

**Key words:** tourism, tourism potential, Republic of Srpska.

### Увод

Туризам као специфича миграција људи постао је глобални феномен. Као важна компонента привредног и друштвеног развоја многих земаља он има посебан значај у домену међународне економије. Такође, туризам је све значајнији фактор трансформације и интеграције простора.

Када је реч о међународној економији, ефекти од туризма се изражавају кроз туристички промет и остврене приходе (девизна средства).

Светска туристичка организација процењује да ће обим туристичког промета до 2010. године порасти чак на 1 млрд туриста (долазака). Што се тиче девизних прихода процењује се да ће до исте године овај приход порасти на 1.3 билиона УС \$. То, такође указује на просечну годишњу стопу раста од 8.6%.

Туризам, иначе, заузима треће место у међународној размени, одмах иза нафте и аутомобилске индустрије.

За разумевање значаја туризма у укупној светској привреди важни би били следећи индикатори:

- Удео туризма у светском Гросс друштвеном производу износи 13.5%;
- Удео девизног прихода од туризма у вредности светског извоза износи 8.5%;
- Удео запослених у туризму у укупној запослености чини око 6%;

---

\* Др Горан С. Јовић, доцент, Филозофски факултет, Одсек географија, Српско Сарајево.

- Учешће инвестиционих улагања у туризму чини око 7% у укупним инвестицијама у свету.

Таб. 1. Стојне раста међународних долазака и прихода

Период	Просечна годишња стопа раста	
	Доласци	Приходи
1950-1960.	10.6	12.6
1961-1970.	9.1	10.1
1971-1980.	5.7	19.4
1981-1990.	4.8	9.7
1991-1996.	4.4	8.0

Извор: WTO

Од других карактеристика међународног туризма треба истакнути да од 150 рецептивних земаља на туристичком тржишту, 10 најуспешнијих апсорбује преко 50% туристичког промета, а 20 најуспешнијих чак 72%. У првих 10 земаља спадају: Француска, САД, Шпанија, Италија, Велика Британија, Кина, Пољска, Мексико, Канада и Чешка. Поред ових, у групу од 20 најуспешнијих спадају: Мађарска, Аустрија, Немачка, Русија, Швајцарска, Хонг Конг, Грчка, Португалија, Турска и Тајланд (WTO, 1997.).

Када је реч о глобалним регионалним односима везаним за туризам, важна је и чињеница да Европа одржава примат као туристичка дестинација. Од укупних међународних туристичких токова на Европу отпада близу 60% међународних туристичких долазака те 50% девизних прихода. На другом месту је Америка која учествује у међународном туристичком промету са 20%, а у девизном промету са 27% (мерено у 1997. години).

У погледу будућих глобалних праваца међународних туристичких кретања оцењује се да ће то, поред кретања ка топлим морима (хелиотропни правци), бити и:

- Планински туристички центри (правци ка "белом злату");
- Здравствено-рекреациони (балнеолошки) центри;
- Велики градови, с тим што ће задња три правца имати предност.

Очекивано је да ће, све више, расти захтеви софистициране туристичке тражње са становишта квалитета и цена. Исто тако и индивидуализација са нагласком на културни аспект, археологију, архитектуру, спорт, разне облике рекреације те рурални туризам.

### Туристички потенцијал Републике Српске

Република Српска као политичко-територијални субјект (ентитет) у оквиру међународно признате државе Босне и Херцеговине егзистира од 1992. године. Има површину од 25053 км<sup>2</sup>, на којој живи око 1400000 становника, просечне густине 56 ст/км<sup>2</sup>. Захвата геопростор између 42°33'19" и 45°16'34" СГШ и 16°11'06" и 19°37'44" ИГД, тј. смештена је у средњем делу северног умереног топлотног појаса.



Сл. 1. Географски положај Републике Српске

Код оцене географског положаја Републике Српске као туристичке вредности мора се поћи од две чињенице:

- Бившу Босну и Херцеговину је карактерисао значајан комуникативни, саобраћајни и туристичко транзитни положај јер је она чинила природну спону истока и запада, севера и југа, што се мора респектовати у будућим плановима развоја;
- Садашња друштвено-политичка реалност детерминише три основна ограничења у туристичком развоју (отежана природна интеграција, отежана саобраћајна повезаност, отежана економска повезаност).

Хетероген рељеф и у основи припадност геопростора Републике Српске великим морфолошким целинама (Јадранској, Планинско-котлинској и Панонској) узрокује физичко-географским специфичностима које су одређујуће за настанак, размештај и развој природних мотивских туристичких вредности (које се исцрпљују у колориту геоморфолошких карактеристика простора, хидрографије, биљног и животињског света те природних реткости).

Насељеност простора од најранијих дана, прожимање и коегзистенција различитих етнокултура, цивилизацијских достигнућа и религија створили су колорит антропогених мотивских вредности (етносоцијални елементи, уметнички и историјски мотиви, различите пејсажне вредности...) високог ранга.

### Достигнути степен развоја туризма у Републици Српској

Ниво развијености туризма у Републици Српској је веома низак. Ово се извучи из компарације са Србијом и Црном Гором. У односу на светски промет СЦГ је учествовала 1990. године са 0.4% у међународном туристичком промету, а 1997. године са 0.4 промила. Република Српска у односу на Србију и Црну Гору се налази на нивоу од неких 7% у 1997. години.

Таб. 2. Крепање туристичког промета у Републици Српској

Година	Број долазака			Ноћења			Ук.бр. лежаја
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни	
1987.	654000	589500	64500	1715700	1599400	116300	16363
1997.	108009	98717	9290	362243	341937	20306	4674
Index 97/87.	17	17	14	21	21	17	29

Извор: Стратегија развоја туризма Републике Српске - пројекат.

Ако се пође од 1987. године као реперне, може се констатовати да је Република Српска располагала са преко 16000 лежаја у основним капацитетима. Исте године број ноћења је премашио 1700000 (од чега је на стране туристе отпадало око 7%). Према индикаторима за 1997. годину долази до великог пада у односу на раније стање тако да број долазака пада на 17% (страних туриста 14%), број ноћења на 21% (страних туриста на 17%) док број лежаја пада на око 30 % у односу на 1987. годину (тј. на близу 5000 лежаја). Значи да се 2/3 основних смештајних капацитета налази сада изван функције.

Таб. 3. Структура смештајних капацитета по врстама туризма, 1997.г.

Врста туризма	Бр.лежаја	%	Ноћења	%
Бањски туризам	1314	28.1	114694	31.7
Планински туризам	709	15.2	77028	21.3
Остала турист. места	1757	37.6	96205	26.5
Остала места	894	19.1	74316	20.5
Укупно	4674	100	362243	100

Извор: Стратегија развоја туризма Републике Српске - пројекат.

Број запослених у туризму од 12060 у 1990. години пада на 8000 у 1997. години (4% у односу на укупан број запослених).

За оцену развијености туризма користи се и индикатор "туристичке густине" основних капацитета и то кроз два параметра:

- Број лежаја на хиљаду становника;
- Број лежаја по 1 км<sup>2</sup>.

Према првом параметру, у Републици Српској имамо 3.4 лежаја на хиљаду становника, односно потенцијално 10.8 (када се сви основни капацитети доведу у функцију). По другом параметру имамо 0.2 односно 0.6 лежаја по једном км<sup>2</sup>. У поређењу са туристички развијеним земљама битно се заостаје, јер се тај параметар код ЕУ обично креће око 2.6. Коришћење капацитета у Републици Српској, при тако смањеном броју смештајних јединица, износи тек 25%, а код земаља ЕУ углавном око 50%, што се сматра нормалним.

Што се тиче удела туризма у стварању друштвеног производа Републике Српске, он у 1997. години износи 3.5%. Међутим, ако се посматра девизни део који је везан за међународни туризам, онда се дође на изузетно низак ниво од 0.3%, док у ЕУ то износи 1.9%, а то је релевантно у међународним компарацијама.

## Постојеће и могуће врсте туризма у Републици Српској

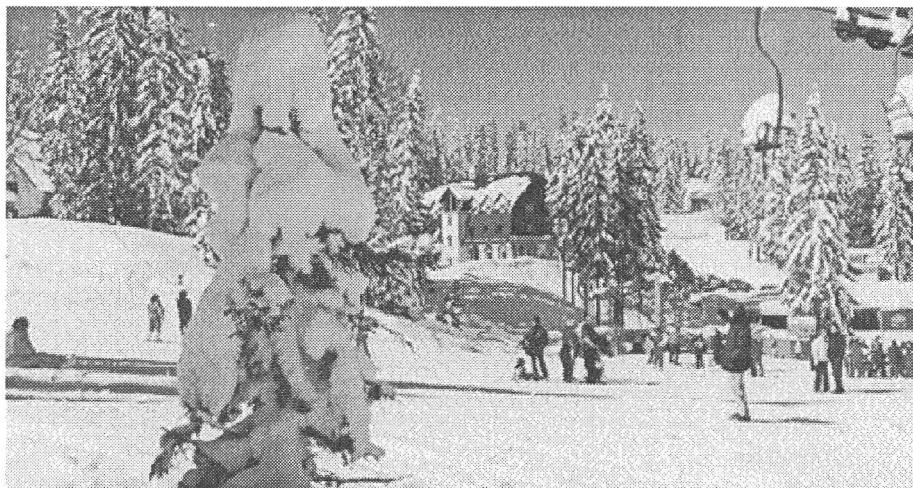
У вези са потенцијалима развоја туризма у Републици Српској стоји оцена да они дају основу за квалитетну и разноврсну понуду, посебно када се узме у обзир још увек повољан еколошки чинилац. У овом контексту у првом плану се налазе бањски и планински туризам, али повољни услови постоје и за развој манифестационог, ловног, руралног и транзитног туризма.

Бањски туризам пружа најквалитетнију понуду и поседује углавном добру инфраструктуру. Ово се односи на:

- Термалне бање (Вилина Влас, Лакташи, Кулаши, Бања Врућица);
- Термоминералне бање (Дворови, Српске Топлице);
- Минералне бање (Губер, Мљечаница, Слатина).

Свака од поменутих бања има свој здравствени значај и лековитост познату од давнина. Међутим, поред терапеутских услуга, оне могу пружити и услове за рекреацију те развој неких других видова туризма (нпр. конгресни).

Планински туризам заузима друго место, полазећи од природних услова, оствареног промета и опремљености. Од свих локалитета најквалитетнију понуду може да пружи Јахорина, са већ изграђеним смештајним капацитетима и инфраструктуром.



Сл. 2. Јахорина - центар планинског туризма Републике Српске

Осим Јахорине, добре претпоставке за планински туризам имају: Балкана (Мркоњић Град), Борја (Теслић), Калиновник, Трново и Кнежево.

Од манифестационог туризма посебно треба истакнути могућност афирмације сакралних објеката, са вредним елементима архитектуре - бројне некрополе и стећци (Гацко, Билећа, Соколац, Пале, Бања Лука, Добој итд.) те бројни манастири (Возућа, Тавна, Озрен, Тврдош, Херцеговачка Грачаница, Ломница и др.). Од манифестација везаних за духовно стваралаштво, могу да се истакну Требиње, са Дучићевим вечерима поезије, Вишеградске стазе посвећене Иви Андрићу, Приједор са смотром позоришта, Невесиње "с нашим Алексом"...

Рурални туризам може послужити као витални елемент за ревитализацију руралних подручја. Подстицајем учења традиционалних заната, припреме здраве хране, стимулацијом пчеларства, отварања малих предузећа (“small-scale-entreprises”) чији би власници (сувласници) могли бити страни држављани, изградња етно-села и сл. Посебне повољности за развој овог вида туризма налазе се на ширем простору Романијског краја.

Постоје битне претпоставке и за афирмацију ловног туризма (ловне површине од 20000 км<sup>2</sup> са разноврсном фауном). Уважавајући еколошке димензије овог вида туризма посебно би интересантан био фотолов - лов фото камера.

Транзитни пак туризам може да се битно унапреди изградњом смештајних капацитета дуж главне магистрале Нови Град-Бјељина-Требиње, јер она представља комуникацију која повезује линију север-југ у правцу Јадрана не само у Републици Српској него и шире.

Поред побројаних видова у перспективи развоја туризма може се рачунати и са излетичким и школским туризмом, који дају могућност за продужење класичне туристичке сезоне (летње и зимске), па чак и специфичним спелеотуризмом (Орловача).

### **Просторна организација туризма**

Пошто се интегрални планови развоја туризма вежу за поједине просторне обухвате - туристичке регије (зоне), будући развој туризма Републике Српске треба да респектује ову чињеницу.

Просторним планом Републике Српске (усвојен 1996.) предвиђају се туристичке зоне и локалитети (са својим специфичним индивидуалносима). У њиховом дефинисању пошло се од:

- Комплексности понуде;
- Изграђености смештајних капацитета и туристичке инфраструктуре;
- Комплементарности постојећих и потенцијалних садржаја и вредности.

У пројектованих седам зона туризам треба да буде кључни фактор просторне интеграције и функционалне трансформације, чиме би ове зоне задобиле “туристичку физиономију”.

Издвојене су:

1. Зона националног парка “Козара” са 3375 хектара површине са платоом Мраковица, бањом Мљечаницом, манастиром Моштаницом и меморијалним комплексом Доња Градина;
2. Зона природног резервата “Бардача” са Врбаском долином, те бањама Лакташи, Слатина, Српске Топлице;
3. Зона туристичко-рекреационог центра Бања Врућица (Теслић) са зимским центрима на планинама Омар, Борја, Вучја планина;
4. Сребреничко-дринска зона (бање Губер и Дворови код Бјељине, ловиште “Сушица”, језеро Перућац и река Дрина);
5. Јахоринска зона (поред олимпијске лепотице - Јахорине, ту су још планински комплекси Романије и Требевића, те пећине Новакова и Орловача);
6. Зона националног парка “Тјентиште” са 17250 хектара површине и локалитетима: Маглић, Зеленгора, Трескавица, прашума Перућица;

7. Херцеговачка зона са Билећким и Требињским језером и планинским центром Орјен;  
И на крају, као потенцијална туристичка зона намеће се Горњо Санско-Пливска зона, са локалитетима: језеро Балкана, прашума Јањ, Сокачница код шипова, планина Лисина.

### Литература

1. Група аутора: *Стратегија развоја туризма Републике Српске - пројекат*. Министарство трговине и туризма Републике Српске, Бања Лука.
2. Станковић, С.: *Туристичка географија СР Југославије*. Уџбеник за IV разред Угоститељско-туристичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
3. Просторни план Републике српске.
4. Статистички подаци Светске туристичке организације (WTO).

Goran S. Jović

## SOME ASPECTS OF TOURISM IN REPUBLIC OF SRPSKA

### Summary

The tourism has become a global phenomenon. Nearly one billion people take part each year in this specific migration, and make considerable financial consumption. Therefore, tourism has become a significant component of economic development in many countries. It is becoming a more important factor in transformation and integration of the environment.

In this paper the author analyzes some aspects in tourism in the Republic of Srpska. As for the potentials for tourism development in the Republic of Srpska, it is noted that they give grounds for a quality and various offer, especially when we consider a favorable ecological factor. In this text, in foreground, the author puts thermal and mountain resorts. The favorable conditions exist for the events tourism, hunting, rural, and transit tourism, too.